

Милованов Є. В., кандидат економічних наук, Президент Федерації органічного руху України, м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-2539-1197

e-mail: agr.fund@gmail.com

Роль органічного громадського руху у розвитку органічного сектору аграрної галузі України

Анотація. Визначено, що створення громадських організацій та спілок, об'єднаних ідеєю органічного харчування, здорового способу життя, особливо дбайливого ставлення до землі, безпечного сільськогосподарського виробництва, були основними факторами зародження національного органічного руху в Україні, що нині призвело до формування повноцінного органічного сектору. Зазначено, що внесок ГО є важливим не лише з точки зору досягнутих результатів, а, отже, і для оптимізму, який можуть відчувати люди щодо пропагування важливих цінностей для суспільства та планети, а також тому, що ГО є, у прямому сенсі, дієвими інструментами, доступними для використання окремими особами та групами по всьому світу для досягнення шляхетних цілей. Розглянуто ретроспективу становлення та розвитку органічного руху у світі та наведено основні події та персоналії, з якими пов'язані дані процеси. Подано список провідних, найбільш активних громадських об'єднань, які основну свою діяльність спрямовують на розвиток органічного виробництва та популяризацію органічної продукції. Здійснено аналіз однієї з найбільш поважних та відомих у всьому світі ГО, що займається популяризацією та розвитком міжнародного органічного руху, - IFOAM Organics International, яка нині відіграє провідну, консолідуючу роль у формуванні світосприйняття громадськості, постійному апгрейду органічних стандартів та здійснює значною мірою міжнародну акредитацію установ, які займаються сертифікацією органічного виробництва. Розглянуто історію розвитку та виділено найбільш значущі українські неприбуткові, громадські організації, які зробили особливий внесок у розвиток органічного виробництва, популяризацію органічних продуктів та їх переваг у порівнянні з конвенційними. Проаналізовано детальніше діяльність декількох провідних громадських організацій органічного руху України. Подано основні напрямки діяльності ГО органічного руху в нашій країні, які вже протягом 20 років відстоюють важливість органіку для збалансованого розвитку суспільства та національної економіки. Наголошено на особливій ролі громадського руху у розвитку органічного сектору аграрної галузі України, що полягає в інформаційно-просвітницькій, освітній, промоційній, пропагандистській та консультативній функціях, які були особливо актуальні на початкових етапах розвитку органічної сфери та залишаються не менш важливими й сьогодні.

Ключові слова: органічне виробництво; громадські організації; органічний сектор; органічний громадський рух; органічні продукти; популяризація; збалансований розвиток.

Milovanov E. V., Candidate of Economic Sciences, President of Organic Federation of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The Role of Organic Public Movement in the Development of the Organic Sector of the Agrarian Sphere of Ukraine

Abstract. Introduction. It was determined that the creation of public organizations and unions, united by the idea of organic nutrition, healthy lifestyle, especially careful attitude to the soils, safe agricultural production, were the main factors of the birth of the national organic movement in Ukraine, which has now led to the formation of the complete organic sector. It is noted that the contribution of public organizations is important not only in the terms of the results achieved but also in the terms of the optimism that people feel about promoting important values for society and the planet, and also because the public organizations, in the strict sense, are active instruments, available for use by individuals and groups around the world to achieve positive goals.

Purpose. The purpose of the study is to provide scientific and methodological substantiation of the organic public movement role in the development of the organic sector of the agrarian sphere of Ukraine at the present stage of the development of the national economy.

Results. Retrospective of the formation and development of organic movement in the world is considered and the main events and personalities which these processes are related with are presented. The list of leading, most active public associations, which focus their activities on the development of organic production and promotion of organic produce, is provided. The analysis of one of the most reputable and renowned worldwide public movements aimed at promoting and developing the international organic movement - IFOAM Organics International that plays leading, consolidating role in shaping the world perception of the public, constantly upgrading organic standards and largely international accreditation institutions involved in the certification of organic production. The history of development is considered and the most significant Ukrainian non-profit, public organizations that have made special contributions to the development of organic production, promotion of organic products and their advantages compared with conventional ones have been identified. The activity of several leading public organizations of the organic movement of Ukraine was analyzed in detail. The main

directions of activity of the organic farming movement in Ukraine are given, which for 20 years defend the importance of organic matter for balanced development of society and national economy.

Conclusions. *The special role of the public movement in the development of the organic sector of the agrarian sector of Ukraine is emphasized, which is informational and educational, educational, promotional, advocacy and advisory functions that were especially relevant at the initial stages of the development of the organic sphere and remain as important at present.*

Keywords: *organic production; public organizations; organic sector; organic public movement; organic products; promotion; balanced development.*

JEL Classification: *L31; O13; Q16.*

Постановка проблеми. Органічний громадський рух завжди був чи не найбільш важливим напрямом діяльності на етапі зародження органічного сектору у багатьох країнах світу. Саме активні та свідомі громадяни, самоорганізовані у спільноти, давали той найважливіший поштовх для формування, організації повноцінного органічного сектору, який став рушієм для багатьох аграрних галузей національних економік.

В Україні створення громадських організацій та спілок, які об'єднуються ідеєю органічного харчування, здорового способу життя в цілому, особливо дбайливого ставлення до природи, до землі, до людей, які на ній працюють, були основними факторами зародження національного громадського органічного руху, що нині призвело, по суті, до формування повноцінного органічного сектору. Українські громадські організації з самого початку ХХІ століття надихають суспільство та уряд до збалансованості в аграрній сфері та економіці, здорового способу харчування та екологічного принципу співіснування на планеті. Однак, не зважаючи на їх вагомий внесок протягом всієї історії розвитку органічної сфери в нашій країні, залишаються все ще численні невирішені питання та можливості, для реалізації яких вкрай необхідна активна діяльність органічного громадського руху. Перш за все, це стосується активної боротьби з використанням небезпечних синтезованих пестицидів у сільськогосподарському виробництві, надмірним використанням синтезованих мінеральних добрив в аграрній сфері, використанням ГМО, застосуванням антибіотиків, штучних домішок у харчовій промисловості та низки інших важливих для здоров'я людей та екології питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ролі, значення громадських організацій у розвиток органіку є важливим науковим напрямом вивчення та аналізу. Вагомий внесок у розв'язання проблем та обґрунтування перспектив розвитку органічного сільського господарства зробили вітчизняні вчені: Р. М. Безус, А. В. Вдовиченко [17], Я. М. Гадзало [3], П. С. Зоря, В. Ф. Камінський [3], Н. Я. Кутаренко, В. А. Савчук, В. К. Терещенко, О. І. Фурдичко [16], О. І. Шкуратов [17], Х. І. Штирхун та інші. Поряд із цим, питання впливу вітчизняних громадських організацій на розвиток органічного руху в Україні розглянуті у роботах В. Д. Орехівського [6], Ю. О. Лупенка [10], О. В. Ходаківської [10], В. В. Пиндуса [15], П. О. Стецишина, М. П. Талавіри,

С. Д. Горбань, П. М. Скрипчука [14], Г. Д. Гуменюк [14], Г. М. Шпак [14] та ін. Попри значний науковий внесок вітчизняних і іноземних вчених у дослідження визначеної проблематики, залишається надзвичайно актуальним питання не лише моніторингу діяльності громадських організацій органічного руху світу та України, але й визначення їх ролі, впливу на розвиток органічного сільського господарства та еволюцію ринку органічної продукції.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є науково-методичне обґрунтування ролі органічного громадського руху у розвитку органічного сектору аграрної галузі України на сучасному етапі розбудови вітчизняної національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін "громадська організація" зазвичай використовується для визначення ряду організацій, які входять до складу громадянського суспільства. Такі організації характеризуються, загалом, тим, що мають за мету свого існування щось інше, ніж фінансовий прибуток. Однак це залишає величезне число причин для формування та широкого спектра видів діяльності. Громадські організації (далі – ГО) варіюють від невеликих груп, наприклад, для спільної реалізації колективних інтересів (культурних, економічних, вікових, гендерних, регіональних, релігійних, професійних, соціальних тощо), до великих міжнародних організацій з сотнями або навіть тисячами філій або членів у різних частинах світу [12].

Внесок ГО є важливим не лише з точки зору досягнутих результатів, а отже, і для оптимізму, який здатні відчувати люди, пропагуючи життєві, важливі цінності для суспільства та планети, а також тому, що ГО є, у прямому сенсі, інструментами, доступними для використання окремими особами та групами по всьому світу для досягнення поставлених шляхетних цілей. Ними управляють приватні особи, але вони також консолідують значні, численні зусилля інших членів громади, які пропонують добровільну підтримку спільній справі. Цей факт надає велике значення для тих осіб, які прагнуть сприяти поліпшенню життя та співіснування на Землі.

Органічний рух відноситься до організацій та осіб, які беруть участь у просуванні, поширенні застосування практик органічного сільського господарства та споживання максимально безпечних, сертифікованих органічних продуктів по всьому світу. Започаткування органічного руху, перш за все, асоціюються з подіями та персоналіями першої

половини ХХ-го століття. До них, зокрема, відносяться «Нова система землеробства», запропонована Іваном Овсінським, яка мала поширення в Україні у 1890-ті-1910-ті роки; біодинамічне сільське господарство, започатковане Рудольфом Штайнером у 1924 р.; біологічне землеробство (засноване на органічних і мікробіологічних концепціях), висунуте Мюллером і Рюш у Швейцарії в 1950-х роках; використання у сільському господарстві органічного компосту та багатих вапном водоростей, що пропагувалося французами Лемеір і Буше; зелені добрива, багатозагінні пасовища та сівозміни, які були у фокусі сільськогосподарських практик Говарда та Белфор у 1940-х роках в Англії; роль органічних компостів, яку відстоював Дрегетті в Італії в 1950-х роках тощо [18].

Нині процес розвитку органічного виробництва та споживання органічної продукції закономірно супроводжується інтеграційними, об'єднувачими тенденціями як серед виробників, так і серед споживачів. Сотні громадських організацій екологічного, органічного спрямування створені у майже двох сотнях країн, де вони успішно діють як на регіональному, так і на національному рівнях. Серед провідних, найбільш активних громадських об'єднань, які основну свою діяльність спрямовують на розвиток органічного виробництва та популяризацію органічної продукції, значаться, зокрема, Г'янджинська Асоціація Агробізнесу GABA (Азербайджан), Movimiento Argentino para la Producción Orgánica (Аргентина), Organic Federation of Australia (Австралія), BioDynamic Agricultural Association of Australia (Австралія), Bulgarian Organic Products Association (Болгарія), Burundi Organic Agricultural Movement (Бурунді), Soil Association (Велика Британія), Vietnam Organic Agriculture Association (В'єтнам), Attiki Association of Organic Farmers Markets (Греція), Асоціація біовиробництва "Елкана" (Грузія), Estonian Organic Farming Foundation (Естонія), Zimbabwe Organic Producers & Promoters Association (Зімбабве), Organic Farming Association of India (Індія), Iran Organic Association (Іран), Irish Organic Association (Ірландія), Федерація органічного руху Казахстану KazFOAM (Казахстан), Cambodia Organic Agriculture Association (Камбоджа), Canada Organic Trade Association (Канада), Федерація органічного руху Киргизстану "Bio-Kg" (Киргизстан), Chinese Organic Agriculture Association (Китай), Korea Organic Farming Association (Південна Корея), Asociación Nacional de Agricultura Orgánica (Коста Ріка), Latvijas Bioloģiskās Lauksaimniecības asociācija (Латвія), Lietuvos ekologinių ūkių asociacija (Литва), Mouvement Biologique Malien (Малі), Malta Organic Agriculture Movement (Мальта), Fédération Interprofessionnelle Marocaine de la Filière Biologique (Марокко), Namibian Organic Association (Намібія), Association of Organic Agriculture Practitioners of Nigeria (Нігерія), Naturland Association for Organic Agriculture (Німеччина), The Soil & Health Association of NZ (Нова Зеландія), Oikos - Organic Norway (Норвегія), Asociația

Bioagricultorilor din România BIOTERRA (Румунія), Federation Nationale pour l'Agriculture Biologique (Сенегал), Serbia Organica (Сербія), Organic Consumers Association (США), Organic Trade Association (США), Thai Organic Trade Association (Тайланд), Tanzania Organic Agriculture Movement (Танзанія), Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği (Туреччина), Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (Туреччина), Magyar Biokultúra Szövetség (Угорщина), Федерація органічного руху України (Україна), Luomuliitto ry - Finnish Organic Association (Фінляндія), Fédération Nationale d'Agriculture Biologique des Régions de France (Франція), PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců (Чехія), KRAV Ekonomisk Förening (Швеція), Lanka Organic Agriculture Movement (Шрі Ланка), Fiji Organic Association (Фіджі), Jamaica Organic Agriculture Movement (Ямайка), Japan Organic Agriculture Association (Японія) та багато інших.

Однією з найбільш поважних та відомих у всьому світі ГО, спрямованих на популяризацію та розвиток міжнародного органічного руху є IFOAM – Organics International, яка нині відіграє провідну роль у формуванні органічних стандартів та здійснює міжнародну акредитацію установ, що займаються сертифікацією органічного виробництва. Нині IFOAM єднає понад 800 активних організацій-учасників у 120 країнах світу. Ще в 1980 році у цій організації, спираючись на австралійський досвід стандартів Алекса Подолінського, були сформульовані перші «Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва і переробки», а згодом почали здійснювати оцінку сертифікаційних установ на врахування ними зазначених базових стандартів, використовуючи для цього розроблений нею «Акредитаційний критерій IFOAM».

Значне число згаданих вище громадських організацій є членами IFOAM – Organics International (Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху). Станом на квітень 2019 р. повноправними її членами є 4 організації з України, зокрема ТОВ «КьюС», ТОВ «Органік стандарт», ТОВ «НПП «5 Елемент» та Федерація органічного руху України.

Історія IFOAM розпочалася із зустрічі у Версалі (Франція) у 1972 році. Роланд Чевіот з Nature et Progrès наголосив на необхідності координування діяльності органічних сільськогосподарських рухів світу, а також на тому, що слід надати можливість наукових та експериментальних даних, не обмежуючись існуючими кордонами. Для реалізації цієї ідеї він запросив органічних піонерів, зокрема леді Єву Белфор, засновника британської Soil Association, К'елла Армана зі Шведської біодинамічної асоціації та Джером Голдштейна з Інституту Родейла, приєднатися до нього у Версалі, щоб створити Міжнародну Федерацію органічного сільськогосподарського руху (IFOAM).

Вже мало не 50 років всі члени IFOAM наполегливо працюють у напрямку справжньої сталості в сільському

господарстві. Від розбудови поінформованості громадськості та пропаганди сталих аграрних політик, реалізації потенціалу та сприяння переходу фермерів до органічного сільського господарства – вся діяльність цієї міжнародної організації спрямована на зміцнення органічного руху в усьому світі та просування його вперед.

З метою об'єднання, керівництва, координації дій та допомоги розвитку широкомасштабного органічного руху на принципах справедливості, всеосяжної участі та збалансованості, IFOAM кожні три роки організовує Генеральну Асамблею, у якій, починаючи з 2005 р., активну участь бере Федерація

органічного руху України. На кожній Генеральній Асамблеї члени обирають Міжнародне Правління, яке визначає напрямки спільної роботи та призначає членів комітетів, робочих груп та комісій з таких питань, як розробка стандартів або сприяння органічному сільському господарству в країнах, що розвиваються. Організації-члени також створюють альянси на основі регіональних пріоритетів (регіональні органи) та пріоритети для окремих секторів (секторні платформи).

Графічно багатовекторність та масштабність IFOAM – Organics International відображено на рис. 1.

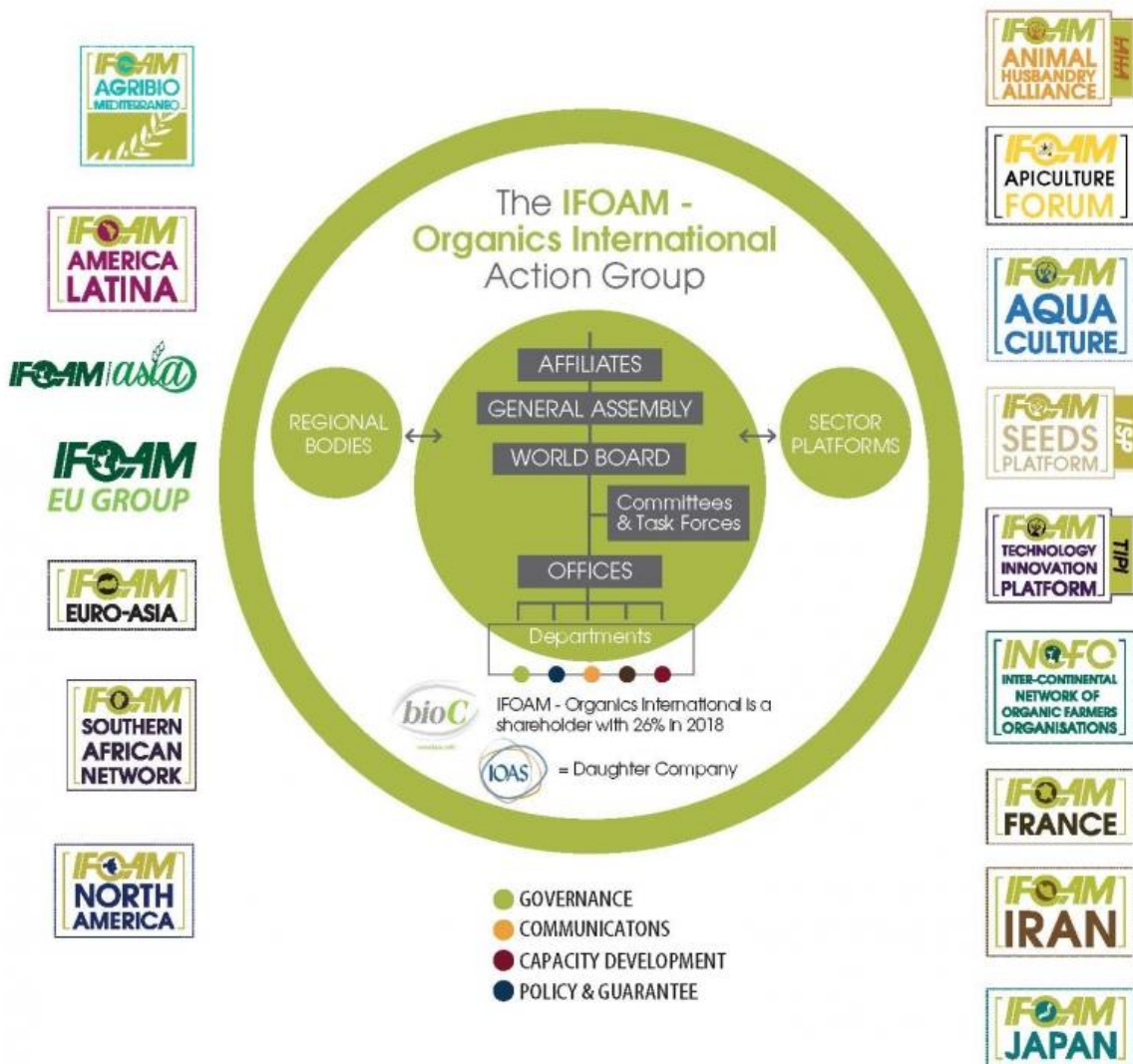

Рисунок 1 – Напрями діяльності та міжнародна розгалуженість IFOAM – Organics International

Джерело: [9]

IFOAM – Organics International бере активну участь у міжнародних аграрних та екологічних переговорах з ООН та спеціалізованими інституціями з метою сприяння інтересам органічного сільськогосподарського руху по всьому світу, має

статус спостерігача або іншим чином акредитована наступними міжнародними інституціями:

- ECOSOC при Генеральній Асамблеї ООН;
- Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО);

- Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД);
- Комісія Codex Alimentarius (ФАО та Всесвітня організація охорони здоров'я);
- Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП);
- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР);
- Міжнародна організація праці ООН (МОП);
- Міжнародна організація зі стандартизації (ISO).

Якщо практика сучасного сертифікованого органічного агровиробництва в Україні, під впливом європейських трейдерів, почала формуватися наприкінці ХХ століття (у 1997-1998 рр.) [17], то масовий громадський органічний рух у нашій державі зародився і розвивається впродовж вже нинішнього, ХХІ століття. Число асоціацій, спілок, союзів, різноманітних центрів, кластерів та інших неприбуткових організацій, які поширюють свою просвітницьку, консолідуючу діяльність як на окремі

регіони держави, так і діють в національному масштабі, вже налічується десятками. Деякі з них, створившись, невинно продовжують свою роботу, збагачуючи органічний рух держави і наповнюючи його все більшим змістом, новими досягненнями, продукуючи все нові ідеї та плани й стратегії; інші, здійснивши визначені роботи, виконавши певну свою місію, з різних причин все ж припинили своє існування або дещо зменшили активність. При цьому можна стверджувати, що значною мірою розвиток ринку споживання органічних продуктів в Україні пов'язаний саме зі становленням та активною діяльністю спеціалізованих громадських організацій у нашій державі. Завдяки їх просвітницькій, промоційній, пропагандистській діяльності, значно покращився рівень інформування споживачів щодо переваг різноманітних якостей органічних продуктів та органічних методів виробництва. В результаті, споживання органічної продукції в Україні за останні 15 років зросло в 330 разів (табл.1).

Таблиця 1 **Динаміка розвитку внутрішнього ринку органічних продуктів в Україні**

Рік	Млн Євро	% до попереднього року
2004	0,1	-
2005	0,2	+100%
2006	0,4	+100%
2007	0,5	+25%
2008	0,6	+20%
2009	1,2	+100%
2010	2,4	+100%
2011	5,1	+112%
2012	7,9	+55%
2013	12,2	+54%
2014	14,5	+19%
2015	17,5	+21%
2016	21,2	+21%
2017	29,4	+39%
2018	33	+12%

Джерело: побудовано на основі [4]

Варто виділити наступні українські неприбуткові громадські організації, які внесли особливий внесок у розвиток органічного виробництва, популяризацію органічних продуктів та їх переваг у порівнянні з конвенційними: Федерація органічного руху України (м. Київ), Спілка «Натурпродукт» (м. Хмельницький), Асоціація «Біолан Україна» (Вінницька обл.), ЛМГО «Екотерра» (м. Львів), ВГО «Клуб органічного землеробства» (м. Київ), ВГО «Асоціація органічного землеробства і садівництва» (м. Донецьк), ВЕГО «МАМА-86» (м. Київ), ГО «Асоціація органічного рільництва і садівництва» (м. Донецьк), ІЦ «Зелене досє» (м. Київ), організація «Органіка Україна»

(м. Київ), Асоціація «Чиста Флора» (Івано-Франківська обл.), ГС «Органічна Україна» (м. Київ), Асоціація органічного землеробства (Херсон), Асоціація «Україна Схід Органік» (м. Харків), Об'єднання «Полтава-органік», ПЦОВ «Полісся Органік». У цьому ж напрямку працює: Український органічний кластер, кластер виробників органічної продукції Рівненщини, продовжується процес формування нових органічних кластерів у різних регіонах країни.

Розглянемо детальніше діяльність деяких провідних громадських організацій органічного руху України.

Федерація органічного руху України (ФОРУ) заснована 29 червня 2005 р. та об'єднує у своєму складі понад 400 аграрних виробників, наукових закладів та закладів освіти, переробних, торгових та інших підприємств й установ, фізичних осіб, які зацікавлені у виробництві, поширенні та споживанні здорової, безпечної органічної продукції, при вирощуванні та переробці якої враховується дбайливе ставлення до землі, людей, що на ній працюють, до природи загалом.

Основними завданнями Федерації є:

- розповсюдження інформації та пропаганда переваг органічного виробництва, роз'яснення виробникам та споживачам особливостей згаданого напрямку, а споживачам – про переваги органічних продуктів;
- допомога у розробці систем та методів органічного сільського господарства для виробників сільськогосподарської продукції з використанням найкращого вітчизняного та іноземного наукового і виробничого досвіду;
- сприяння у підготовці та підготовка нормативних документів у сфері органічного виробництва, маркування та торгівлі;
- сприяння розвитку агроекотуризму, відродженню сільської місцевості та подолання бідності серед сільського населення;
- сприяння формуванню в усіх регіонах України мережі виробників та переробників органічної продукції; сприяння розвитку внутрішнього ринку органічних продуктів в Україні;
- активна робота з органами влади з підтримки розвитку органічного сектору в Україні; співпраця з міжнародними організаціями задля розвитку органіки.

Діяльність Федерації органічного руху України поширюється на всю територію України. Окрім того, з 2010 року Федерація має відокремлений структурний підрозділ – Карпатську філію.

ФОРУ з 2005 року є повноправним членом IFOAM – Organics International (Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху). Крім цього, ФОРУ є членом таких вагомих міжнародних організацій: IFOAM EURO-ASIA; ALGOA. ФОРУ також тісно співпрацює з регіональними структурами IFOAM: IFOAM EU Group, IFOAM-Asia та іншими.

З моменту створення Федерація органічного руху України здійснює збір та узагальнення статистичних матеріалів щодо розвитку в Україні органічного виробництва та ринку органічних продуктів. Ця інформація надається як Міністерству аграрної політики та продовольства України, так і IFOAM Organics International та Дослідному інституту органічного сільського господарства (FiBL) для формування даних до статистичного збірника «The World of Organic Agriculture». Ці дані використовуються також UNEP, FAO, Світовим Банком, ISOFA та іншими міжнародними організаціями.

За час своєї діяльності Федерація органічного руху України провела понад 200 семінарів, конференцій (в т.ч. й міжнародних), круглих столів, прес-конференцій з різноманітних питань органічного виробництва. Зокрема, вже добре відомою серед фахівців світу стала Міжнародна конференція "Розвиток органічного сектору в Центральній/Східній Європі та країнах Середньої Азії" (проведена у Києві (Україна) у 2008 р., Тбілісі (Грузія) – 2009 р., Астані (Казахстан) – 2010 р., Ізмірі (Туреччина) – 2012 р., у Києві (Україна) – 2015 р.). У заходах щоразу брали участь більше ніж двісті експертів з понад 30 країн світу. Головним для учасників конференції є можливість обміну найкращим досвідом та практикою впровадження новітніх ідей та реформ органічного сектору на національному рівні перш за все у посткомуністичних країнах. Експерти та лідери органічного сектору, яких організатори запрошують в якості доповідачів, звертають увагу присутніх на важливості суспільної й приватної кооперації, створення органічних планів дій, розробки місцевих і експортних ринків, сертифікації виробництва; державної підтримки розвитку органічного сектору в умовах глобальної економічної кризи; на досягненнях та цінному передовому досвіді в різних цільових регіонах; боротьбі з бідністю в депресивних регіонах та соціальній складовій органічного виробництва, адже залучення сільського населення до виробничих процесів скорочує безробіття на селі та допомагає людям виживати в складних умовах. Щоразу ця міжнародна конференція отримує підтримку не лише від таких всесвітніх організацій, як Міжнародна продовольча організація (FAO), Європейська комісія (EU), Міжнародна Федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM – Organics International), Світовий банк (World Bank), Міжнародна виставка BioFach, але й Міністерств, державних та комерційних організацій тих країн, де проводиться захід, а також багатьох інших відомих авторитетних та впливових організацій та зацікавлених сторін.

ФОРУ на постійній основі організовує та проводить органічні ярмарки для виробників сертифікованої органічної продукції. Зокрема, ФОРУ виступила ініціатором та організатором проведення щорічних Всеукраїнських ярмарків органічних продуктів у Львові у 2009 та 2010 рр. та в Києві у 2011-2018 рр. Деякі з них проводилися у партнерстві з асоціацією «БЮЛан». Крім цього, Федерація організовувала органічні ярмарки в різних регіонах України, включаючи виставки-ярмарки «ЕкоСвіт 2010» в рамках Фестивалю Української слави «Кульчиці Фест» в с. Кульчиці Самбірського району Львівської області, Фестивалю «Смачний спас» (у якості партнера асоціації «Чиста Флора») в с. Спас Коломийського району Івано-Франківської області, ярмарки у Донецьку (у співпраці з Асоціацією органічного землеробства і садівництва), Ужгороді (у кооперації з місцевими партнерами), Житомирі (у якості партнера ПЦОВ «Полісся Органік»)

та інше. Учасниками всіх органічних ярмарків були сертифіковані виробники органічної продукції із різних областей України, які презентували високоякісну органічну продукцію власного виробництва.

Ще однією ініціативою, яку Федерація органічного руху України запровадила у Києві в рамках Міжнародної спеціалізованої виставки у сфері обладнання та технологій для харчової та переробної промисловості «InprodmasH & Upravovka», це регулярна експозиція «Organic Space», основною ідеєю проведення якої є демонстрація досягнень українських виробників сертифікованої органічної продукції.

З 2013 р. ФОРУ щорічно спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України організує в рамках Міжнародної виставки «АГРО» спеціалізовану виставку «ОРГАНІК», учасниками яких є не лише виробники продуктової групи органічних товарів, а й виробники допоміжних продуктів, дозволених для використання в органічному сільському господарстві, в т.ч. добрив, меліорантів і поживних речовин, засобів захисту рослин, інокулянтів, продуктів для тваринництва та бджільництва, біодинамічних препаратів тощо.

Крім цього, з моменту створення, в рамках згаданої виставки "АГРО", ФОРУ щороку, починаючи з 2005 р., проводить круглі столи високого рівня щодо стану та перспектив розвитку органічного сектору, у яких щоразу беруть участь близько 200 учасників, серед яких вітчизняні та іноземні експерти.

ФОРУ, починаючи з 2013 р., щороку у вересні проводить «Органічний тиждень в Україні», під час якого Федерація органічного руху України виступає координатором всіх заходів органічних операторів, відображаючи всі події на відповідному веб-сайті. Подібний досвід існує у багатьох державах, однак єдиною країною Центральної та Східної Європи, де щороку успішно проходять Органічні Тижні, досі є лише Україна. Учасниками Органічного Тижня в Україні є виробники сертифікованої продукції, переробники, заклади торгівлі, де представлені органічні продукти, готелі, ресторани та кафе, заклади освіти, всі ті, хто прагне розвивати органічний сектор в Україні, хто дбає про екологію нашої землі, хто вірить в те, що українці гідні споживати безпечні, якісні продукти.

ФОРУ бере активну участь у реалізації екологічних, природоохоронних проектів. Зокрема, у 2009 р. було успішно впроваджено проект «Збереження біологічного різноманіття карпатської частини басейну Дністра» в рамках програми «Матра» за підтримки Королівства Нідерландів: було підготовлено книгу «Біологічне різноманіття басейну верхнього Дністра та проблеми його збереження» та однойменну карту з інформацією щодо найцікавіших видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України (2009). Видані книги було розповсюджено у школах Самбірського, Старосамбірського та Турківського районів Львівської області.

Протягом 2010-2011 рр., на замовлення UNEP, ФОРУ проводила дослідження, результати яких були викладені у Національному Звіті «Потенціал органічного сільського господарства в Україні при переході до Зеленої економіки», що ліг в основу офіційної публікації UNEP «Органічне сільське господарство: крок країн Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії назустріч «зеленій» економіці» [5].

ФОРУ брала активну участь у розробці нормативно-правових актів стосовно розвитку органічного сектору, зокрема в розробці Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року, розробці на замовлення Міністерства аграрної політики України проекту Концепції Державної програми розвитку органічного виробництва, Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який був прийнятий у 2013 р. [11].

ФОРУ бере участь у розробці всіх підзаконних актів стосовно функціонування органічного сектору, зокрема, в робочій групі з розвитку органічного виробництва та нішевих культур Міністерства аграрної політики та продовольства України. Фахівці Федерації були членами та брали участь у діяльності робочої групи при Комітеті з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України з супроводження прийняття проекту Закону України №5448 «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який був прийнятий у 2018 р. [13].

З 2010 р. по 2017 р. Федерація органічного руху України входила до складу Громадської ради при Міністерстві екології та природних ресурсів України. З 2012 р. і по теперішній час представник ФОРУ є членом Громадської Ради при Міністерстві аграрної політики та продовольства України. З 2016 р. представник ФОРУ також є членом Координаційної ради з екологічного маркування.

З часу створення (з 2005 р.), фахівці ФОРУ набули багаторічного досвіду виконання проектів за рахунок фінансування різних міжнародних донорських організацій. Всі реалізовані проекти були спрямовані на підтримку розвитку в Україні екологічних ініціатив, розвиток органічного сектору, екотуризму, з використанням та впровадженням найкращого світового досвіду як на рівні виробництва, маркетингу, так і на споживчому рівні. Проекти реалізовувались за підтримки IFOAM, Світового Банку, FAO, UNEP, EBRD, Biofach, Oxfam Novib, USAID, урядів Нідерландів, КНР, Республіки Корея, Швейцарії, Франції, Німеччини та інших.

Активну діяльність щодо популяризації як здорового способу життя, так і збереження біорізноманіття, організація здійснює завдяки постійним проведенням прес-конференцій, друку статей та інтерв'ю в друкованих засобах масової інформації, виступах на теле- та радіопередачах.

Тричі Федерація органічного руху України організувала приїзди до України найвідомішого у світі експерта з біодинамічного виробництва Алекса Подолінського, який виступав з серією лекцій у різних містах та селах України.

З 2006 по 2009 рр. ФОРУ видавала щомісячний Інформаційний бюлетень, а з вересня 2009 р. і до цього часу – єдиний в Україні повноцінний спеціалізований друкований журнал «ORGANIC UA». Всі 47 номерів, що вийшли з друку, стали настільним посібником кожного фахівця органічного сектора не лише України, але й багатьох інших країн.

За час свого існування ФОРУ видала понад 30 книг, буклетів, брошур, присвячених темі органічного виробництва, новим системам землеробства, перевагам органічних продуктів тощо. Окремо треба виділити видання на біодинамічну тематику, які виходили з друку під рубриками «Світ біодинаміки», «Бібліотека журналу "ORGANIC UA"». При цьому ФОРУ отримала офіційні права на видання книг відомого біодинаміка світу Алекса Подолінського. Крім цього, серед видань ФОРУ – «Гендер та органік», «Кооперація та органік», Стандарти Європейського Союзу щодо органічного виробництва (6 книг); Стандарти Національної органічної програми США; праці відомих вітчизняних вчених – Володимира Вернадського, Івана Овсінського, Олени Апанович; іноземних дослідників Рудольфа Штайнера, Еренфріда Пфайффера, Рудольфа Хаушки, Ніколауса Ремера, Герберта Копфа та багатьох інших.

Федерація органічного руху України тісно співпрацює з Науково-методичним центром аграрної освіти «Агроосвіта», зокрема, організовуючи з 2017 р. щорічні Науково-практичні конференції «Органічне агровиробництво: освіта і наука». Основною метою серії конференцій є обмін досвідом науки та виробництва, висвітлення кращих наукових розробок та практичного використання органічних технологій, об'єднання зусиль господарств, наукових та навчальних закладів, інших підприємств, зацікавлених у виробництві та поширенні здорової, безпечної для споживання продукції, закладання ідеї дбайливого ставлення до збереження природних ресурсів, запровадження органічних технологій для вирощування та переробки для сприяння подальшому динамічному та ефективному розвитку органічного руху в Україні. Крім цього, враховуючи брак системності у проведенні наукових робіт, з метою їх всебічного професійного моніторингу, з січня 2019 р. Федерація органічного руху України, спільно з НМЦ «Агроосвіта», розпочали формування «Платформи знань для органічного сільського господарства в Україні», яка, зокрема, буде використовуватися для підвищення якості викладання в аграрних закладах освіти.

Міжнародна громадська Асоціація учасників органічного виробництва «БІОЛан Україна» (Асоціація «БІОЛан») – неприбуткова організація, що заснована

19 грудня 2002 р. і з того часу докладає зусиль для консолідації гравців ринку органічного виробництва, зацікавлених осіб, з метою сприяння його подальшого розвитку на теренах України. Асоціація «БІОЛан Україна» – одна з ключових організацій вітчизняного органічного ринку, основною метою якої називається забезпечення постачання широкого асортименту високоякісних сертифікованих органічних продуктів.

Протягом 2003-2010 рр. діяльність Асоціації фінансувалася Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва (ШАРС) через проект «ЕкоФінЛан». Асоціація «БІОЛан» отримувала технічну допомогу від Швейцарського аграрного коледжу у м. Цолікофен (Швейцарія) та Дослідного інституту органічного сільського господарства (FiBL) (Швейцарія).

Асоціація «БІОЛан» визначає 5 пріоритетних напрямків своєї діяльності:

- консультативні послуги та виробництво: технологічна та консультативна підтримка для розвитку органічного сільськогосподарського виробництва, яке б відповідало вимогам якості органічного виробництва та орієнтувалося на дедалі більший ринковий попит;
- маркетинг та переробка: ефективний маркетинг сировини та перероблених органічних продуктів для збільшення об'ємів та урізноманітнення асортименту органічної продукції. Встановлення контактів між сільськогосподарськими виробниками, трейдерами, переробними підприємствами та дистриб'юторами в Україні та за кордоном;
- політичний діалог: лобювання органічного виробництва на національному рівні;
- промо-діяльність: просування органічного сільськогосподарського виробництва, торгової марки «БІОЛан»;
- освітня діяльність та тренінги: з метою підвищення кваліфікації, обміну знаннями та досвідом в Україні та за кордоном «БІОЛан» співпрацює з навчальними закладами, організовуючи тренінги та семінари на спеціалізовану тематику органічного виробництва.

Члени асоціації «БІОЛан» – виробники сільськогосподарської продукції, трейдери та інші особи або організації, зацікавлені в розвитку органічного сектору.

Асоціація відповідно до вимог Постанови ЄС №2092/91 та стандартів Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) розробила перші в Україні стандарти органічного сільськогосподарського виробництва та маркування сільськогосподарської продукції та продуктів харчування «БІОЛан», які діяли впродовж 2008-2011 років.

Проблемою на той час залишалася відсутність регуляції використання допоміжних засобів (препаратів захисту рослин, добрив, субстратів, засобів покращення ґрунту, кормових добавок для тварин тощо) в органічному господарюванні. З ініціативи

асоціації «БІОЛан» у 2009 р. було розроблено перший в Україні «Список дозволених засобів в органічному виробництві», до складу якого входило тоді 22 комерційних продукти, що відповідали стандартам «БІОЛан».

У 2006 р. у результаті тісної співпраці між асоціацією «БІОЛан», Федерацією органічного руху України та іншими ключовими учасниками органічного руху України, за підтримки Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (ДСШЕП) було засновано перший в Україні сертифікаційний орган ТОВ «Органік Стандарт», основна мета якого полягає у наданні послуг з інспекції та сертифікації органічного виробництва відповідно до міжнародних норм та стандартів.

Для підсилення розвитку внутрішнього ринку органічної продукції та забезпечення членів Асоціації гарантованими шляхами збуту їхньої продукції з надлишковою вартістю, наприкінці 2006 р. «БІОЛаном» було ініційовано новий проект «Точка продажу органічної продукції в Києві», завдяки чому на полицях київських магазинів з'явилися одні з перших органічних продуктів - овочі та крупи. Значною мірою завдяки зусиллям асоціації «БІОЛан» та її членів у 2008 р. у 6 мережах супермаркетів Києва та інших регіонів України з'явилися 4 різновиди круп.

З метою збільшення числа органічних виробників та обсягів високоякісної продукції, консультативний департамент Асоціації, у тісній співпраці з іншими учасниками органічного руху, здійснювали інформаційну кампанію для просування органічного сільськогосподарства в Україні шляхом проведення інформаційних заходів, участі у національних та регіональних виставках, конференціях, через статті у спеціалізованих друкованих засобах масової інформації та інтерв'ю у ЗМІ. Консультанти «БІОЛан» організовували тренінги, дні відкритих дверей, демонстраційні заходи, спрямовані на покращення теоретичних знань та практичних навичок виробників органічної продукції.

У 2008 р. асоціація «БІОЛан» стала членом IFOAM.

У 2009 р. на 20-й Міжнародній виставці органічного виробництва BioFach у м. Нюрнберзі (Німеччина) вперше була представлена продукція українського виробника під ТМ «БІОЛан Україна».

Асоціація «БІОЛан» брала участь у конкурсі на найкращий продукт, технології, наукові розробки, послуги, який проводився в рамках 20-ї міжнародної виставки «АГРО – 2008», де за результатами оцінки пшенична крупа з ТЗ «БІОЛан» отримала бронзову нагороду у номінації «Продукти з природних компонентів, які відповідають вимогам вибагливих споживачів».

У 2009 р. асоціація «БІОЛан» спільно з організацією EkoConnect (Німеччина), за підтримки Швейцарської агенції розвитку та співробітництва (ШАРС), FiBL та Швейцарського аграрного коледжу (м.Цолікофен, Швейцарія), провели Конференцію «Органічна

переробка та збут. Київ 2009». 25 вересня 2010 р. Асоціація «БІОЛан», за підтримки Швейцарського аграрного інституту SHL і FiBL провели у Києві свій перший ярмарок органічних продуктів «Органічний дивограй», у якому брав участь 31 експонент. 08 жовтня 2011 р. Асоціація «БІОЛан» успішно провела у Києві другий ярмарок органічних продуктів «Органічний дивограй», що теж зібрав тисячі відвідувачів.

В Іллінецькому державному аграрному коледжі (ІДАК), за підтримки Асоціації «БІОЛан» вперше в Україні був започаткований курс «Органічного виробництва» для студентів, створена матеріально-технічна база, лабораторія органічного виробництва, де проводиться контроль якості органічної продукції.

Зразком співробітництва у розробленні та освоєнні інноваційних технологій конкурентоспроможного органічного виробництва продукції рослинництва і наукових основ адаптивних систем землеробства є співпраця асоціації «БІОЛан» з ННЦ «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук», на базі ІДАК. Укладено договір, який окреслює основні напрями спільної роботи, зокрема, визначені дослідження у рамках виконання програми «Наукові основи розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції та механізми його функціонування в Україні». З метою вивчення ефективності технологічних заходів відтворення родючості ґрунтів в 2013 р. на базі лабораторії рослинництва ІДАК закладено стаціонарний польовий дослід «Вивчення ефективності технологічних заходів відтворення родючості ґрунту та адаптивних технологій вирощування сільськогосподарських культур за системою органічного виробництва продукції рослинництва».

Доброю традицією Асоціації «БІОЛан» стало проведення на базі ІДАК міжнародної конференції «Поєднання науки, освіти, практичного виробництва і справедливого продажу якісної органічної продукції», мета якої – привернути увагу до питань вивчення та впровадження технологій органічного виробництва, продемонструвати науковий підхід, практичні заходи, актуальність і перспективність.

7 липня 2016 р. Асоціація «БІОЛан Україна», спільно з ІДАК, ТОВ «Либідь-К», Академією роздрібною торгівлі, громадською організацією «Інститут дослідження адаптації законодавства», народним депутатом України Я.В. Маркевичем провели у сесійній будівлі Верховної Ради України виставку органічної продукції від сільськогосподарських виробників України «Organic made in Ukraine», у якій брали участь 45 компаній, в т.ч. 33 сільгоспвиробники, котрі сертифіковані за стандартами органічного виробництва ЄС.

Впродовж 2009-2016 рр. Асоціація «БІОЛан» видавала власний інформаційний бюлетень. У 2008 р. спільними зусиллями Асоціації «БІОЛан» та ІДАК було видано накладом 1 тис. екз. у першій редакції

підручник «Основи органічного виробництва». У 2011 р. вийшло друге видання, змінене і доповнене [16]. Підручник розроблено авторським колективом з числа викладачів коледжу, у тісній співпраці та за підтримки спеціалістів Швейцарського аграрного коледжу Цоллікофен. У 2019 р. планується спільними зусиллями Асоціації «БІОЛан», ІДАК та Федерації органічного руху України видати третю, змінену та доповнену версію підручника.

Львівська міська громадська організація «Екотерра» (ЛМГО «Екотерра») - неприбуткова громадська організація заснована 16.05.2001 р. з метою реалізації громадянами своїх екологічних прав, участі в екологічній політиці Львівської області та регіону, зокрема для популяризації та поширення застосування методів органічного землеробства, як компоненту сталого розвитку регіону. Громадська організація займається випуском спеціальної літератури, проведенням навчальних семінарів, днів поля, організує ярмарки органічної та натуральної продукції. Діяльність організації спрямована на налагодження зв'язків між органами влади, виробниками органічної та локальної натуральної продукції, переробниками та споживачами.

ЛМГО «Екотерра» почала глибше займатися широким колом питань, пов'язаних з органічним сільським господарством, з 2010 року. З того часу для місцевих фермерів та спеціалістів були організовані чотири закордонні поїздки на органічні господарства. Зокрема, 13-20 вересня 2018 р. ЛМГО «Екотерра» організувала навчальні поїздки до органічних господарств Львівщини, Тернопільщини, Волині в рамках Німецько-Українського проекту: «Good. Better. Organic!», що реалізовується «Екотеррою» спільно з Асоціацією APPOLO e.V. (Німеччина), за сприяння Фонду «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» (Німеччина). Учасники візиту молоді органічні фермери з Німеччини та України. В рамках проекту було створено блог, де учасники проекту з обох країн діляться своїми враженнями.

У березні 2019 р. в рамках німецько-українського проекту: «Good.Better.Organic!» ЛМГО "Екотерра" організувала навчальний візит українських молодих фермерів та спеціалістів до органічних фермерських господарств та підприємств земель Брандербургу (Німеччина).

Загалом за час існування організації проведено 50 семінарів для виробників (з них 8 демонстраційних семінарів та днів поля), у т.ч. в жовтні 2018 р. був проведений практичний семінар "Кращі практики в органічному землеробстві" на базі органічного господарства "Жива Земля Потутори" (Тернопільська обл.).

Крім цього, у листопаді 2018 р. у містах Городок, Яворів і Пустомити Львівської області для сільських і селищних голів, представників місцевих адміністрацій були проведені семінари «Розвиток органічного

виробництва - запорука екологічної безпеки в сільському господарстві».

Об грудня 2018 р. ЛМГО «Екотерра» організувала у Львові семінар з ягідництва «Сезон 2018 – виклики в органічному ягідництві», де, зокрема, висвітлювалися теми технологій вирощування ягідних культур, застосування методів регенеративного землеробства, використання біологічних препаратів у боротьбі з основними захворюваннями ягідних культур, ризики вирощування ягідних культур, програми підтримки у сільському господарстві Львівщини.

ЛМГО «Екотерра» популяризує органічне виробництво і серед школярів: їй вдалося залучити 25 львівських, районних та сільських шкіл до навчальних уроків з питань органічного виробництва та захисту водних ресурсів. Зокрема, у травні 2018 р. було проведено 7 уроків у школах на тему «Вплив сучасного сільського господарства на водні ресурси. Органічне виробництво як альтернатива». У заході були задіяні учні 6-9 класів загальноосвітніх шкіл: (Білокамінському НВК та Сахівському НВК Золочівського району, Милятинська НВК Буського району та Запитівська НВК Кам'янка-Бузького району, Сілецька НВК Сокальського району та Великомоствська та Великі Грибовичі Жовківського району).

З метою популяризації добрих сільськогосподарських практик у рамках чинного проекту було здійснено поїздки для учнів 7-го класу ліцею № 81 ім. Петра Сагайдачного м. Львова та учнів 7-9-тих класів ЗОШ с. Воля-Висоцька Жовківського району на ФГ «Шеврет» (с. Дмитровичі Городоцького району Львівської обл.).

За час діяльності організацією проведено дев'ять Ярмарків органічної та натуральної продукції у Львові (в т.ч. два - в рамках еко- та гастро- фестивалів), які відвідують тисячі львів'ян і гостей Львова. Зокрема, 13-14 жовтня 2018 р. «Екотеррою», за підтримки місцевої влади, Федерації органічного руху України та німецьких партнерів, був організований та проведений у Львові на високому рівні Ярмарок органічної та натуральної продукції.

Протягом 2017-2018 рр. ЛМГО «Екотерра» реалізовувала проект: «Впровадження альтернативних стійких методів господарювання, формування екологічної громадської думки та громадського руху для збереження та захисту місцевих екосистем». Проект фінансувався Коаліцією Clean Baltic (CCB), Форумом Syd та Шведською агенцією міжнародного розвитку (SIDA).

Метою проекту було: поширення технологій органічного сільського господарства серед агровиробників та підвищення інтересу широких кіл населення до органічного виробництва та споживання органічної продукції; мінімізація негативного впливу хімічного забруднення поверхневих вод у басейні ріки Західний Буг шляхом впровадження біологічних технологій, зокрема, органічного землеробства.

За підтримки програми Європейського союзу «EU LIFE», Програми Всесвітнього фонду дикої природи для екорегіонів Балтійського моря (WWF Baltic Team), Forum Syd, Коаліції Чиста Балтика, ЛМГО «Екотерра» у другій половині 2018 р. провела конкурс «Екологічно дружній фермер Балтійського регіону – 2018», у якому українські сільгоспвиробники брали участь вперше. Західноукраїнський національний конкурс проводився з метою популяризації передових практик сільського господарства, які є дружніми для Балтійського регіону та підтримки малого фермерства та виробників сільськогосподарської продукції, які намагаються знижувати екологічне навантаження. Після відповідних інспекцій переможцем визнали органічне фермерське господарство «Костіва Р. П.» (с. Поляни, Золочівський р-н Львівської обл.).

ЛМГО «Екотерра» займається видавничою діяльністю. Популяризує Органік, за час своєї діяльності ця організація видала: брошури «Основне про органічне землеробство» (2010 р.) та «Що таке органічні продукти?» (2016 р.), книги «Основи органічного виробництва ягідної продукції» (2013 р.) та «Особливості вирощування картоплі в органічних господарствах» (2014 р.). Крім цього, у 2014 та 2016 рр. «Екотеррою» були видані каталоги виробників органічної та натуральної продукції.

ЛМГО «Екотерра» бере активну участь у численних конференціях, присвячених темі органічного сільського господарства, що організуються в Україні, Білорусі, Польщі та інших країнах. Зокрема, 13-14 грудня 2018 р. на Міжнародній конференції «Зелене сільське господарство для сталого моря / конференція GRASS 2018 - сільське господарство в регіоні Балтійського моря та цілі сталого розвитку», що проходила у Мінську (Білорусь), брала участь і делегація «Екотерри».

Організація продовжує всебічно розвивати органічний рух у Західній Україні. Зокрема, 1-9 лютого 2019 р. ЛМГО «Екотерра» брала участь у тижні соціальних проєктів та хакатоні, організованих Українським Католицьким Університетом. Розпочалося ширше залучення студентської молоді до роботи у різних соціальних сферах, зокрема, в органічному секторі.

Перелічена діяльність згаданих ГО не є повною, однак значною мірою відображає шляхи розвитку органічного руху України у всьому його різноманітті.

Загалом роль громадських організацій України у розвитку органічного виробництва та ринку органічної продукції в нашій державі важко переоцінити. Активна органічна громада вже впродовж 20 років відстоює важливість органіку для збалансованого розвитку суспільства та національної економіки. Основними напрямками діяльності ГО органічного руху є:

- пряма допомога – консультації з органічних підходів, технологій агровиробництва, з питань правил органічного виробництва та сертифікацій згідно з різноманітними стандартами;

- просування – організація конференцій, круглих столів, виставок, ярмарок та інших заходів з метою максимальної популяризації та поінформування громадськості щодо особливостей виробництва та переваг органічного сільського господарства та органічних продуктів для здоров'я людей і навколишнього середовища;

- агітація та лобіювання – пропаганди світогляду, філософії органічного руху серед виробників, переробників, всіх операторів аграрного ринку з метою переходу на органічні практики господарювання, а також лобіювання інтересів органічних агровиробників та здорового органічного способу життя у державних органах влади всіх рівнів;

- науково-освітня підтримка – видавництво підручників, статей, посібників, журналів, газет та інших публікацій, проведення уроків, лекцій, семінарів, курсів з навчальною та просвітницькою метою.

Всі згадані заходи сприяли активному розвитку ринку органічної продукції, створили основу для розвитку усвідомленого органічного споживання в країні, надихнули багатьох вітчизняних агровиробників на органічний шлях розвитку, стали вагомим стимулом для формування повноцінної нормативно-правової бази органічного сільгоспвиробництва в Україні.

Таким чином, діяльність ГО органічного руху в Україні створила міцний інформаційно-ідейний та культурний фундамент для динамічного розвитку органічного сектору аграрної галузі нашої країни. Вже понад 20 років спостерігається щорічне стрімке зростання обсягів споживання та ринку органічної продукції, збільшення сертифікованих органічних площ, розширення кількості органічних виробників. І все це не в останню чергу завдяки рішучості та наполегливості об'єднаних органічною ідеєю представників громади, які справді піклуються про здоров'я людей та збереження навколишнього середовища.

Висновки. Активність громадських організацій та окремих представників громади відіграли, свого часу, важливу роль у формуванні міжнародних організацій, які нині є фундаментом для розвитку органічного руху в усьому світі. Завдяки їм були сформовані основні інституціональні та нормативно-правові основи для розвитку міжнародного органічного ринку, а помірковане суспільство зрозуміло та прийняло ідеєю сталого розвитку національних економік, здорового способу життя та збалансованого співіснування живих істот на планеті. Це все у великій мірі вплинуло на бурхливий розвиток ринку органічної продукції у всьому світі.

Роль громадського руху у розвитку органічного сектору аграрної галузі України полягає в інформаційно-просвітницькій, освітній, промоційній та консультативній функціях, що були особливо актуальними на початкових етапах розвитку органічної

сфери, але залишаються не менш важливими та дієвими й сьогодні, коли попит на органік в усьому світі значно випереджає пропозицію. Діяльність вітчизняного громадського органічного руху – це прояв суспільної думки та бажання жити та розвиватися у здоровому суспільстві та навколишньому середовищі, а також мати можливість залишити країну для майбутніх поколінь такою ж повноцінною як і нині.

Література:

1. Кутаренко Н. Я. Особливості сертифікації органічної продукції аграрними підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. №3. Т1. С. 55-60.
2. Милованов Є. В. Науково-освітні аспекти розвитку органічного виробництва. *Агросвіт*. 2018. №15-16. С. 32-45.
3. Наукові основи виробництва органічної продукції в Україні: монографія / за ред. акад. НААН Я.М.Гадзала, чл.-кор.НААН В.Ф.Камінського. К. : Аграрна наука, 2016. 592 с.
4. Органік в Україні // Офіційний веб-сайт Федерації органічного руху України. URL: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29> (дата звернення: 01.02.2019).
5. Органічне сільське господарство: крок країн Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії назустріч "зеленій" економіці. Приклади з Вірменії, Молдови та України. UNEP, 2011. 56 с.
6. Орехівський В. Д. Еволюція наукових основ органічного землеробства в Україні (друга половина XIX – початок XXI ст.) : монографія. Вінниця : ТОВ "Нілан-ЛТД", 2017. 550 с.
7. Офіційний веб-сайт Львівської міської громадської організації "Екотерра". URL: <http://ecoterra.lviv.ua/> (дата звернення: 01.03.2019).
8. Офіційний веб-сайт Міжнародної громадської Асоціації учасників органічного виробництва "БІОЛан Україна". URL: <http://www.biolan.org.ua/> (дата звернення: 01.03.2019).
9. Офіційний веб-сайт Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM). URL: <https://www.ifoam.bio/> (дата звернення: 01.03.2019).
10. Перспективи екологізації аграрного виробництва в Україні: Зб. наук. праць / за заг. ред. Лупенка Ю.О., Ходаківської О.В. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. 182 с.
11. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : закон України від 03 вересня 2013 р. № 425-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18> (дата звернення: 01.03.2019).
12. Про громадські об'єднання : закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 01.03.2019).
13. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : закон України від 10.07.2018 № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 01.03.2019).
14. Скрипчук П. М., Гуменюк Г. Д., Шпак Г. М. Науково-практичні засади виробництва органічної продукції : монографія за редакцією Скрипчука П.М. Рівне : Червінко А. В., 2015. 261 с.
15. Стецишин П. О., Рекуненко В. В., Пиндус В. В., Ханс Р., Мельник С. І. Основи органічного виробництва : навч. посібник для студ. аграрних вищих навч. закл. I-II рівнів акредитації зі спец. "Агрономія" і "Організація і технологія ведення фермерського господарства". Вінниця : Нова Книга, 2008. 528 с.
16. Фурдичко О. І. Екологічні основи збалансованого розвитку агросфери в контексті європейської інтеграції України : монографія. К. : ДІА, 2014. 432 с.
17. Шкуратов О. І., Чудовська В. А., Вдовиченко А. В. Органічне сільське господарство: еколого-економічні імперативи розвитку : монографія. К. : ТОВ "ДІА". 2015. 248 с.
18. Sansavini S., Wollesen J. The Organic Farming Movement in Europe. *HortTechnology*. 1992. 2(2), pp. 276-281.

References:

1. Kutarenko, N. Y. (2012). Features of certification of organic products by agrarian enterprises. *Bulletin of Khmelnytsky National University*, 3(1), 55-60 [in Ukrainian].
2. Milovanov, E. V. (2018). Scientific and educational aspects of the development of organic production. *AgroSvit*, 15-16, 32-45 [in Ukrainian].
3. Hadzalo, Y. M. & Kaminsky, V. F. (2016). Scientific basis of production of organic products in Ukraine. Kyiv: Agrarian Science [in Ukrainian].
4. Organic in Ukraine (2019). Official website of the Federation of Organic Movement of Ukraine. Retrieved from <http://www.organic.com.ua/en/homepage/2010-01-26-13-42-29> [in Ukrainian].
5. Organic agriculture: the step of the countries of Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia towards a "green" economy. Examples from Armenia, Moldova and Ukraine (2011). UNEP [in English].
6. Orekhovsky, V.D. (2017). Evolution of the scientific basis of organic agriculture in Ukraine (second half of the XIX - early XXI century). Vinnitsa: LLC "Nilan LTD" [in Ukrainian].
7. Official website of the Lviv city public organization "Ecoterra". Retrieved from <http://ecoterra.lviv.ua/> [in Ukrainian].
8. Official website of the International Public Association of Organic Production Participants "BIOLan Ukraine". Retrieved from <http://www.biolan.org.ua/> [in Ukrainian].
9. Official website of the International Federation of Organic Agricultural Movements (IFOAM). Retrieved from <https://www.ifoam.bio/> [in English].
10. Lupenko, Y. O. & Khodakivska, O. V. (2012). Prospects of ecologization of agrarian production in Ukraine. Kyiv: NSC IAE [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada of Ukraine (2013). About the production and circulation of organic agricultural products and raw materials (Act No. 425-VII, September 3). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18> [in Ukrainian].

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2012). About public associations (Act No. 4572-VI, March 22). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> [in Ukrainian].
 13. Verkhovna Rada of Ukraine (2018). About Basic Principles and Requirements for Organic Production, Turnover and Marking of Organic Products (Act No. 2496-VIII, July 10) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> [in Ukrainian].
 14. Skrypchuk, P. M., Gumenyuk, G. D. & Shpak, G. M. (2015). Scientific and practical principles of production of organic products. Rivne: Chervinko A.V. [in Ukrainian].
 15. Stetsishin, P. O., Rekunenko, V. V., Pindus, V. V., Hans, R. & Melnik, S. I. (2008). Fundamentals of Organic Production. Vinnitsa: The New Book [in Ukrainian].
 16. Furdichko, O. I. (2014). Ecological bases of balanced development of agrosphere in the context of European integration of Ukraine. Kyiv: DIA [in Ukrainian].
 17. Shkuratov, O. I., Chudovskaya, V. A. & Vdovichenko, A. V. (2015). Organic agriculture: ecological and economic imperatives of development. Kyiv: LLC "DIA" [in Ukrainian].
 18. Sansavini, S. & Wollesen, J. (1992). The Organic Farming Movement in Europe. *HortTechnology*, 2(2), 276-281 [in English].
-

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License